

Camelia Gavrilă, Mihaela Doboș,
Mariana Chiriac, Cezar Zaharia

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ PENTRU CONCURSURI, OLIMPIADE ȘI CENTRE DE EXCELENȚĂ

Clasele 11-12

ÎNVĂȚARE DE EXCELENȚĂ
supersucces®

Argument.....	3
Partea I – CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂRII	5
COMPONENTELE SITUAȚIEI DE COMUNICARE	5
Funcțiile actului de comunicare.....	6
APLICAȚII	7
TEXTE FICTIONALE ȘI TEXTE NONFICTIONALE. TIPURI TEXTUALE ȘI STRUCTURA ACESTORA.....	8
Textul descriptiv	10
Textul informativ	11
Textul argumentativ. Structuri și tehnici argumentative	11
Textul memorialistic	13
Textul epistolar	13
Textul jurnalistic.....	14
Textul juridic-administrativ.....	15
TEXTUL DESPRE TEXT: COMENTARIUL, ESEUL, ANALIZA, SINTEZA, PARALELA.....	15
APLICAȚII	18
NIVELURI ALE PRODUCERII ȘI RECEPTĂRII TEXTELOR.....	20
APLICAȚII	24
VALORILE STILISTICE ALE UNOR CATEGORII MORFOSINTACTICE.....	25
Rolul verbelor în narațiune.....	25
Rolul adjectivelor în descriere.....	28
VALOAREA STILISTICĂ A SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE	29
APLICAȚII	30
MONOLOGUL ȘI DIALOGUL	31
DEIXIS ȘI ANAFORĂ	35
APLICAȚII	36
LIMBĂ ȘI LIMBAJ. REGISTRE STILISTICE	38
CUVÂNTUL. DENOTAȚIE ȘI CONOTAȚIE.....	39
REGISTRE STILISTICE	40
APLICAȚII	43
STILUL. CALITĂȚI GENERALE ȘI PARTICULARE ALE STILULUI. STILURI FUNCȚIONALE.....	44
APLICAȚII	48
TIPURI DE DISCURS. DISCURSUL POLITIC.....	49
POLEMICA	52
Partea a II-a – CLASA a XI-a	54
TESTE INIȚIALE.....	54
Testul 1	54
Testul 2	55
Testul 3	57
UNITATEA TEMATICĂ 1/ ORIGINILE ȘI EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE. LATINITATE ȘI DACISM	58
APLICAȚII	61
TEST	62
UNITATEA TEMATICĂ 2 / DIMENSIUNEA RELIGIOASĂ A EXISTENȚEI.....	64
APLICAȚII	66

UNITATEA TEMATICĂ 3 / FORMAREA CONȘTIINȚEI ISTORICE.....	67
APLICAȚII	68
TEST	69
UNITATEA TEMATICĂ 4 / ROLUL LITERATURII ÎN PERIOADA PAȘOPTISTĂ.....	70
APLICAȚII	72
TEST	73
UNITATEA TEMATICĂ 5 / CRITICISMUL JUNIMIST	75
APLICAȚII	76
UNITATEA TEMATICĂ 6 / DIVERSITATE TEMATICĂ, STILISTICĂ ȘI DE VIZIUNE ÎN OPERA MARILOR CLASICI....	77
APLICAȚII	79
TEST	79
UNITATEA TEMATICĂ 7 / SIMBOLISMUL FRANCEZ	81
APLICAȚII	83
TEST	84
UNITATEA TEMATICĂ 8 / PRELUNGIRI ALE ROMANTISMULUI ȘI CLASICISMULUI	85
APLICAȚII	87
TEST	88
UNITATEA TEMATICĂ 9 / MODELE EPICE ÎN ROMANUL INTERBELIC.....	89
APLICAȚII	91
TEST	92
TESTE FINALE	94
Testul 1	94
Testul 2	95
Testul 3	97
Partea a III-a - CLASA a XII-a	99
TESTE INIȚIALE.....	99
Testul 1	99
Testul 2	100
Testul 3	101
UNITATEA TEMATICĂ 1 / DIVERSITATE TEMATICĂ, STILISTICĂ ȘI DE VIZIUNE ÎN POEZIA INTERBELICĂ.	
Modernism și tradiționalism.....	103
APLICAȚII	106
TEST	107
UNITATEA TEMATICĂ 2 / AVANGARDA ÎN LITERATURA INTERBELICĂ.....	108
APLICAȚII	111
TEST	112
UNITATEA TEMATICĂ 3 / IDENTITATE CULTURALĂ ÎN CONTEXT EUROPEAN	113
APLICAȚII	117
TEST	118
UNITATEA TEMATICĂ 4 / LITERATURA ASERVITĂ IDEOLOGIEI COMUNISTE	120
APLICAȚII	122
UNITATEA TEMATICĂ 5 / TIPURI DE ROMAN ÎN PERIOADA POSTBELICĂ.....	123
APLICAȚII	126
TEST	127
UNITATEA TEMATICĂ 6 / DRAMATURGIA POSTBELICĂ	129
APLICAȚII	133
TEST	134

UNITATEA TEMATICĂ 7 / DINAMICA UNOR SPECII DUPĂ 1990: JURNALUL, MEMORIILE.....	136
APLICAȚII	138
TEST	139
UNITATEA TEMATICĂ 8 / FORME ALE ISTORIEI ȘI CRITICII LITERARE	140
APLICAȚII	143
TEST	144
TESTE FINALE	146
Testul 1	146
Testul 2	147
Testul 3	148
Partea a IV-a – LITERATURA ȘI CELELALTE ARTE	151
LITERATURA ȘI PICTURA.....	151
APLICAȚII	155
LITERATURA ȘI MUZICA.....	156
APLICAȚII	160
TESTE	160
Testul 1	160
Testul 2	162
Testul 3	163
Testul 4	164
Testul 5	165
Testul 6	166
<i>Bibliografie</i>	168

Tipar executat la MasterPrint Super Offset
www.masterprint.ro

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ
EDITURA PARALELA 45
Piața Jui. Avram, cod 110174, str. Fișii Goșei 130
Tel.: 0248 633 180; 0753 040 444
0721 247 818
Tel/fax: 0248 214 823; 0248 831 439; 0248 831 483
E-mail: comenzi@edituraparalela45.ro
sau accesați www.edituraparalela45.ro

PARTEA I

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂRII

REFLECTEAZĂ!

„Cuvântul e o răscruce, un *nod* apărut la întretăierea dintre «urzeala» lumii și «bătătura» ei; iar limbajul, în întregul lui, e o întâlnire între verticalitate (mută) și orizontalitate (locvace), între un principiu masculin și unul feminin, între alunecarea zborului și fixitatea privirii. A fi în lume e a fi prins în plasa limbajului.”

(René Guénon, *Simboluri ale științei sacre*)

COMPONENTELE SITUAȚIEI DE COMUNICARE

- **Emitătorul** este instanța care transmite o informație, un mesaj.
- **Receptorul** este destinatarul mesajului respectiv. Într-un act de comunicare pot exista mai mulți emițători și mai mulți receptori. De cele mai multe ori, participanții la un act de comunicare sunt, în același timp, emițători și receptori.
- **Mesajul** este secvența de semnale (verbale sau nonverbale) pe care emițătorul o transmite către receptor. Pentru a fi înțeles, mesajul trebuie construit din unități sau elemente cunoscute deopotrivă de emițător și de receptor.
- **Codul** reprezintă ansamblul acestor elemente, care pot aparține unei limbi, dar și gesticii, mimicii, poziției corpului etc.; de asemenea, pot fi o suită de semnale sonore sau vizuale de diverse feluri (alfabetul Morse, semnele de circulație).
- **Canalul** reprezintă mediul de transmitere a mesajului. El poate fi natural sau artificial: aerul, scrisoarea, biletul, telegrama, telefonul, faxul, poșta electronică etc. Zgomotele, scrisul necitit, greselile de tipar sunt factori care pot îngreuna comunicarea.
- **Contextul** este ansamblul factorilor care, dincolo de sensurile determinate de structura lingvistică a enunțurilor, afectează semnificația acestora. Pe de o parte, el cuprinde datele situației de comunicare (identitatea, rolul și statutul social al interlocutorilor, locul și momentul comunicării), iar, pe de altă parte, include supoziții despre ceea ce interlocutorii știu sau consideră de la sine înțeles despre opiniile și intențiile lor în situația dată, ceea ce nu se spune, dar se presupune de către aceștia.

FUNCTIILE ACTULUI DE COMUNICARE

- **Funcția emotivă**, prin care se exprimă stările de emoție ale emițătorului, se manifestă prin modificări la nivel paraverbal (accent, intonație, debit verbal, durată etc.) sau prin interjecții. Prin ea se accentuează o atitudine, o stare sufletească, o dorință nemărturisită a vorbitorului. O întâlnim cu deosebire în poezie, dar și în eseu, publicistică, memorialistică etc., forme de comunicare orientate, în general, după persoana I.
- **Funcția conativă** (persuasivă, retorică), care se referă la efectul de convingere pe care mesajul trebuie să-l aibă asupra destinatarului, urmărește obținerea unei reacții imediate din partea acestuia. Mărcile specifice sunt persoana a II-a, vocativul, imperativul, interjecțiile. O întâlnim mai ales în teatru, dar și în orice comunicare care apelează la dialog sau la monolog (comunicarea informală, cotidiană, texte oratorice, jurnalistice, publicitare etc.).
- **Funcția poetică**, prin care mesajul se pune în valoare pe el însuși, atrăgând atenția asupra propriei forme, conferă un grad maxim de autonomie textului ca structură lingvistică, „absolutizează mesajul în el însuși” (Dumitru Irimia). Este particulară literaturii, domeniu de comunicare văzut ca o unitate indisolubilă între formă și fond, expresie și conținut.
- **Funcția referențială**, legată de realitatea pe care o exprimă mesajul și de situația în care se face comunicarea, este centrată pe evidențierea aspectelor concrete ce se dorește a fi transmise, pe reacțiile provocate de acestea asupra indivizilor. Este evidențiată cu precădere în descriere (științifică, literară, publicitară, portret, tablou etc.).
- **Funcția metalingvistică**, prin care mesajul conține referiri la codul utilizat, include și gestică, mimica, tonul etc. Prin ea se urmărește explicarea anumitor elemente componente ale discursului, în intenția de a-l face inteligibil și ușor de realizat de către toți participanții la actul de comunicare. Atunci când codul nu este pe deplin înțeles (cuvinte din alte limbi, neologisme, termeni de specialitate, argou, jargon etc.), comunicarea este viciată.
- **Funcția fatică**, prin care sunt vizate canalul de comunicare și controlul funcționării lui, constă fie în stabilirea comunicării, fie în prelungirea sau întreruperea ei în vederea verificării traseului și a calității receptării.

BREVIAR CONCEPTUAL

1. Dincolo de clasicele funcții ale comunicării stabilite de Roman Jakobson, există și direcții teoretice mai noi, care propun reasezări sau nuanțări ale conceptelor. Astfel, Karl Bühler și Katarina Reiss identifică trei funcții de bază ale comunicării prin limbă:

- **funcția expresivă** (manifestare a identității și a stării emițătorului, în care cuvântul devine „simptom”);
- **funcția apelativă** (atitudine asumată față de un destinatar, în care cuvântul devine „semnal”);
- **funcția reprezentativă** (raportare la lumea extraverbală, în care cuvântul devine „simbol”).

2. În *Introducere în stilistică*, Dumitru Irimia vorbește despre **funcția stilistică** a comunicării, derivată din actualizarea celor șase funcții identificate de Jakobson, prin care comunicarea este „modulată” în mod subiectiv.

3. Umberto Eco argumentează că „semnul estetic” este un „semn iconic” în care referința semantică nu se consumă printr-o referire la un *denotatum*, ci se îmbogățește încontinuu, cu fiecare receptare; astfel, „semnificatul se reflectă mereu asupra semnificantului și se îmbogățește cu ecouri noi”.

BREVIAR CONCEPTUAL

Respect pentru oameni și cărți

4. Eugen Coșeriu vorbește despre două funcții ale cuvântului („semnul lingvistic”), pe care le definește în interiorul relației cu referentul: *funcția de reprezentare* (proprie semnului în interiorul sistemului limbii) și *funcția de denotare* (care este proprie semnului în actul lingvistic propriu-zis).

AFLĂ MAI MULTE!

„Limbajul este activitate *creatoare* și, prin aceasta, activitate culturală infinită. El este în același timp o formă a culturii și baza acestei culturi, îndeosebi ca *tradiție* culturală.

Universalitățile limbajului

Limbajul este caracterizat prin cinci universalii, dintre care trei sunt primare: *creativitate*, *semanticitate*, *alteritate*, iar două sunt secundare sau derivate: *istoricitate* și *materialitate*. *Creativitatea (enérgeia)* caracterizează toate formele culturii. Printre aceste forme, limbajul este activitatea care creează *semnificate*, creând semne cu semnificații, și în acest fapt constă *semanticitatea* sa. Aceste semne sunt întotdeauna create pentru altul sau, mai bine zis, ca fiind dinainte și ale altuia, și în aceasta constă *alteritatea* sa. În acest sens, limbajul este manifestarea primară a *alterității*, a *existenței împreună cu altul*, caracteristică omului. *Istoricitatea* rezultă din *creativitate* și *alteritate*. Ea înseamnă că tehnica activității lingvistice apare întotdeauna sub forma unor sisteme tradiționale proprii comunităților istorice, sisteme care se numesc *limbi*: ceea ce se creează în limbaj se creează întotdeauna într-o limbă. *Materialitatea* rezultă din *semanticitate* și din *alteritate*. Într-adevăr, *semanticitatea* este un fapt ce ține de conștiință și nu părăsește conștiința: pentru ca ea să fie pentru altcineva, trebuie să fie reprezentată în lumea sensibilă prin semnificații *materiali*. Bineînțeles că aceasta este situația și în cazul celorlalte activități culturale, ale căror conținuturi, se știe, se constituie doar în conștiință și trebuie să fie toate reprezentate în lumea sensibilă. Totuși, *materialitatea* limbajului este diferită de cea a altor activități culturale, deoarece ea este întotdeauna *materialitate specifică unei limbi*. Același lucru se întâmplă și în cazul specific caracterului *istoricității* lingvistice față de cea a altor activități culturale; în acest sens, stilurile, în artă, nu sunt analoge limbilor. Vom remarca, de asemenea, că limbajul este singura activitate culturală (deci creatoare ca atare) definită de două universalii (*semanticitate* și *alteritate*), și nu de una singură, și că *alteritatea* apare aici de trei ori, având în vedere că ea condiționează *istoricitatea* și *materialitatea*.”

(Eugen Munteanu, *Argument* la vol. Eugen Coșeriu, *Omul și limbajul său*)

APLICAȚII

Citește textul următor și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

— Am devenit cu toții oameni cu care «timpul nu mai are răbdare». Care ar putea fi, în noile condiții, virtuțile și viciile omului modern?

— Nu cred că «virtuțile» ca atare evoluează. Evoluează contextele: fiecare epocă solicită în alt mod, cu alte nuanțe, cu alte accente, rigorile virtuții. Dar, în principiu, virtuțile care se cereau grecului antic sunt aceleași virtuți care ni se cer și nouă. La fel, viciile. Lăcomia are o distribuție universală și lucrează azi cum lucra și acum câteva sute de ani. Sigur, atunci poșteai la mai mulți cai decât îți trebuia, acum poștești la mai multe mașini. Atunci voiai teritorii, acum vrei bani. Dar fondul păcătos al omenirii e mereu același. [...] Dați-mi voie să adaug ceva: nu numai viciile

desfigurează, ci și unele virtuți, dacă le practici fără discernământ. De pildă, *hărnicia* e un lucru bun. Dar dacă devine – ceea ce se întâmplă des în lumea de azi – febrilitate oarbă, activitate neîntreruptă, obsesie a eficienței, hărnicia devine un viciu. Neînsoțită de răgazuri inteligente, de reflexivitate, de umor, hărnicia ajunge o pacoste. Nu cunosc nimic mai exasperant decât hărnicia unui prost. Tinerilor de-acum le-aș recomanda, legat de asta, o mai mare atenție la timpul lor liber, un mai mare respect pentru *inactivitatea* recuperatoare. Nu am niciodată încredere în oamenii mereu «ocupați», în atleții muncii, ai telefonului mobil, ai «activismului» de firmă, mereu în criză de timp. Îi percep ca pe niște spectre, ca pe niște rebuturi de umanitate. Utili, poate, dar numai cum sunt utile unele scule fără chip. Inși care nu mai au când să trăiască, când să iasă din morișca zilnică a unei rutine de sclav.

— *Toleranța ar trebui să se numere printre virtuțile absolut necesare în zilele noastre?*

— Toleranța e și ea o virtute, de care, de altfel, se face mare caz în zilele noastre. Nu trebuie să ne comportăm însă ca și cum *intolerabilul* n-ar exista. A nu te împotrivi când cineva pretinde că doi și cu doi fac cinci nu e toleranță: e ori indiferență, ori moliciune mentală și sufletească. Nu poți fi tolerant cu eroarea vădită, cu proasta creștere, cu neobrăzarea, cu furtișagul. Poți, eventual, să ierți (cu precondiția greșelii recunoscute și regretate). Dar o analiză a raportului dintre toleranță și iertare ne-ar duce prea departe.”

(*Nu cunosc nimic mai exasperant decât hărnicia unui prost*, 2010, în Andrei Pleșu, *Din vorbă-n vorbă. 23 de ani de întrebări și răspunsuri*)

1. Care este tema discuției din fragmentul citat?
2. Precizează o virtute și un viciu la care fac referire vorbitorii.
3. În ce condiții o virtute se poate transforma în viciu?
4. De unde a fost preluat enunțul „*timpul nu mai are răbdare*”?
5. În ce gen publicistic (editorial, reportaj, interviu, știre, cronică etc.) se încadrează textul citat? Argumentează pe baza a două trăsături.
6. Precizează, pe baza textului dat, elementele situației de comunicare.
7. Ilustrează două funcții ale comunicării puse în valoare de textul citat.
8. Prezintă, în cinci-șase rânduri, părerea lui Andrei Pleșu despre *hărnicie*.
9. Precizează două registre stilistice prezente în textul citat.
10. Scrie alte trei întrebări pe care i le-ai adresa lui Andrei Pleșu.
11. Redactează un eseu de aproximativ o pagină, în care să-ți exprimi opinia despre afirmația:
Fiecare epocă solicită în alt mod, cu alte nuanțe, cu alte accente, rigorile virtuții.

TEXTE FICȚIONALE ȘI TEXTE NONFICȚIONALE. TIPURI TEXTUALE ȘI STRUCTURA ACESTORA

Mijloc și rezultat al actualizării limbii ca sistem abstract, textul – literar sau nonliterar – poartă amprenta stilului individual sau a ceea ce Eugen Coșeriu numește „competență expresivă”. Toate cele patru

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂRII

dimensiuni constitutive ale textului – fonematică, semantică, sintactică, stilistică – au rolul lor în personalizarea comunicării literare.

Putem considera textul o secvență lingvistică scrisă sau vorbită, care formează o unitate comunicatională. Pentru ca un text să reprezinte un tot unitar, el trebuie să satisfacă două condiții esențiale: condiția de coerență și cea de coeziune.

Coerența – este o calitate referitoare la conținutul unui text, privind, așadar, informația pe care acesta o vehiculează, după cum urmează: să furnizeze informație noncontradictorie, pe măsură ce se dezvoltă să ofere informație nouă și să facă legătura între aceste informații.

Coeziunea – este un concept referitor la tema textului, la mijloacele gramaticale folosite pentru a-i da acestuia aspectul unui întreg organizat, cum sunt: repetiția elementelor lexicale, paralelismul (repetarea unei anumite structuri asociate cu elementele lexicale care o realizează), substituția (înlocuirea unor elemente lexicale prin substitute pronominale, asociată cu exprimarea într-o formă diferită), elipsa (absența unor elemente lexico-gramaticale), joncțiunea (alăturarea), timpul verbal. Aceste trăsături gramaticale sunt specifice și unor elemente de limbă numite conectori textuali – prepozițiile și conjuncțiile. Ei pot avea efect aditiv (*și, încă, de asemenea*), enumerator (*mai întâi, apoi, în sfârșit*), explicativ-justificativ (*căci, adică*), ilustrativ-comparativ (*astfel, de asemenea, între altele, de exemplu*), adversativ (*în schimb, din contră, dar*), concesiv (*totuși, cu toate acestea, măcar că*), rezumativ (*pe scurt*). Tot în categoria conectorilor intră și substitutele (pronumele, adverbele, numeralele care reiau sau anticipă segmente de text și informația aferentă lor).

Raportul ficțiune-realitate vizează atât domeniul creației, specific operei literare, cât și cel al comunicării, orale sau scrise, prin intermediul textelor nonliterare. Cuvântul *literatură* definește deopotrivă sfera ficționalului și a nonficționalului, astfel încât trebuie operate niște delimitări clare, care privesc conținutul de idei, tema și mesajul comunicării, dar și codul utilizat, forma și mijlocul de transmitere a acestuia. De asemenea, scopul comunicării este în directă relație cu raportul realitate-ficțiune. Se vorbește, astfel, despre *literatură artistică, științifică, de specialitate, de consum, utilitară, de frontieră* etc. În acest sens, Roman Jakobson, în lucrarea *Lingvistică și poetică*, realizează delimitarea între *arta limbajului* – literatura – și celelalte *practici verbale*.

Traseul delimitărilor realitate-ficțiune urcă, în timp, până la Aristotel, care considera că literatura, ca fapt de imaginație, exprimă ceea ce s-ar putea întâmpla, fiind posibil sau probabil în ordinea realității: „Chiar de i s-a întâmplat să-și clădească opera pe lucruri petrecute, autorul nu este mai puțin artist...” (*Poetica*). Gerard Genette, în epoca esteticii moderne, demonstrează că ficționalitatea funcționează întotdeauna în regimul constitutiv al literarității: „O operă de ficțiune este inevitabil receptată ca literară, independent de orice judecată de valoare, pentru că atitudinea de lectură pe care o postulează (faimoasa «suspendare voluntară a incredulității») este o atitudine estetică, în înțelesul kantian de *dezinteresare* privind raporturile cu lumea reală.” (Gerard Genette, *Introducere în arbitext: ficțiune și dicțiune*)

În sens restrâns, literatura cuprinde totalitatea creațiilor beletristice dintr-o limbă, fiind considerată o artă a cuvântului, o „nobilă inutilitate” (Madame de Staël), realizată prin valorificarea funcției expresive a limbii, în directă relație cu aceea cognitivă, emoțională, socială, psihologică etc.

Ficțiunea este rezultatul unui proces imaginativ, care constă în preluarea unor elemente din realitate și transfigurarea lor artistică, grație sensibilității și viziunii estetice a autorului. Astfel, universul concret este recreat subiectiv, modelat în forme surprinzătoare, obținându-se acel „joc secund” despre care vorbește poetul Ion Barbu. Referentul textului literar se află în sfera imaginației, a ficțiunii, chiar dacă punctul originar se află în realitatea fenomenelor, a stărilor omenești, a naturii, a gândului, a obiectului etc. Adevăruri universale, generale și eterne capătă în acest mod un contur specific, particular, estetic, prin intermediul imaginii artistice. Scopul operei literare scapă unei determinări și definirii

imediate, punctuale, situându-se undeva între provocarea sensibilității, invitația la reflecție și meditație, trăire emoțională, deschidere comunicativă și cunoaștere de sine.

Spre deosebire de textul literar, care dezvoltă dincolo de marginile logicii și ale rațiunii datele universului, textul nonfictiv își găsește referentul în realitatea imediată, pe care o surprinde în coerența ei contextuală, pe baza unei relații de tip cauză-efect. Rezultatul ține de pragmatica intențiilor emițătorului, implicând un scop funcțional și un limbaj tranzitiv, bazat pe sensul propriu al cuvintelor.

TEXTUL DESCRIPTIV

Adevărată „tehnică de iluminare” (Toma Pavel, *Gândirea romanului*), **textul descriptiv** constă în surprinderea și zugrăvirea trăsăturilor particulare ale unui obiect, ale unei persoane, ale unui fenomen sau aspect din natură, enumerând caracteristicile acestora. După limbajul utilizat și scopul urmărit, textul descriptiv poate fi *literar*, caracterizat prin subiectivitate, sau *nonliterar*, caracterizat, în principiu, prin obiectivitate. În general, descrierea nonliterară prezintă obiecte reale, în timp ce descrierea literară – atât obiecte reale, cât și imaginare. De asemenea, după natura obiectului prezentat, se disting mai multe tipuri de descriere: *topografia* (locuri sau așezări omenești), *cronografia* (epoci, perioade de timp), *etopeea* (moravuri, caractere), *portretul* (figuri, persoane), *tabloul* (peisaje, acțiuni, evenimente mai complexe).

Funcțiile descrierii variază în funcție de tipul acesteia: decorativă, explicativă, poetică, simbolică, expresivă, narativă, reprezentativă, comercială, persuasivă, utilitară, practică, experimentală etc.

În general, se respectă un algoritm al realizării descrierii:

1. *ancorarea* – numirea obiectului descrierii;
2. *aspectualizarea* – fragmentarea întregului în părți și evidențierea trăsăturilor acestora;
3. *relaționarea* – situarea temporală și spațială a obiectului descris, asocierea, disocierea, compararea lui cu alte obiecte din aceeași categorie;
4. *reformularea* – recompunerea întregului, pentru rotunjirea descrierii.

Textul descriptiv are **trăsături** precum:

- Utilizarea unui vocabular specific aspectului descris (termeni de specialitate în cazul descrierii științifice, cuvinte cu sens figurat în cazul descrierii literare, vocabular accesibil în cazul descrierii având un caracter utilitar etc.);
- Frecvența adjectivelor și a substantivelor, care au rolul de a particulariza realitatea descrisă (formă, culoare, dimensiuni etc.);
- Prezența indicilor spațiali și temporali, prin care realitatea descrisă este contextualizată;
- Utilizarea verbelor la prezent sau la imperfect, deoarece, în general, descrierea are caracter static;
- Respectarea raportului întreg-parte-detaliu în prezentare, astfel încât toate elementele să fie reprezentate;
- Folosirea, cu precădere, a enumerației și a epitetului în cazul descrierii literare;
- Respectarea unei logici a prezentării, potrivit căreia realitatea descrisă poate fi înfățișată urmărindu-se axa orizontală (stânga↔dreapta) sau axa verticală (sus↔jos);
- Evidențierea punctului de vedere al celui ce realizează descrierea;

→ PUNCTE DE VEDERE ←

1. „În descrierile noastre, decupăm fragmente din continuumul obiectual și procesual al deja-existentului sau deja-imaginatului. Le descriem pentru a le pune în clar, pentru a le face mai reliefat

prezente, pentru a le aduce mai aproape, tot așa cum narăm pentru a ne înțelege trecerea prin timp, și argumentăm pentru a ne valida judecățile.”

(Alina Pamfil, *Discursul descriptiv – contur teoretic și didactic*, în *Perspective*, nr. 1 (16)/2008)

2. „Descrierea extinsă și detaliată apare ca o pauză și ca o recreație în cursul povestirii, având un rol pur estetic, ca acela al sculpturii ce împodobește un edificiu clasic.”

(Gerard Genette, *Figuri*)

TEXTUL INFORMATIV

Textul informativ are ca specific transmiterea unui număr cât mai mare de informații către un auditoriu, într-un mod compact, unitar, logic și coerent, punând în lumină fenomene, situații, atitudini ale unor persoane etc. și modelând, totodată, înțelegerea celui ce receptează aceste informații. Predomină funcția referențială a comunicării, iar emițătorul este o prezență discretă, estompată. Cuvintele sunt folosite cu sensul lor propriu, evitându-se ambiguitățile sau confuziile, astfel încât să se faciliteze accesibilitatea. Întrebările care ghidează lectura textului informativ sunt: *Despre ce suntem informați?*, *Cum suntem informați?*, *În ce scop este transmisă informația?* etc.

Texte informative sunt considerate știrile, articolele de ziar, textele științifice, textele de tip utilitar, reclamele, anunțurile, buletinele meteo, rețetele culinare etc. Pentru realizarea unui text informativ eficient și coerent este necesară parcurgerea unor etape, precum:

- **Documentarea** atentă asupra temei pe marginea căreia urmează a se realiza informarea, prin consultarea unor surse credibile, temeinice și verificate.
- **Selectarea** acelor date și informații esențiale și relevante pentru reflectarea fidelă și obiectivă a temei propuse.
- **Ordonarea** logică a informațiilor, astfel încât transmiterea lor să se realizeze cu ușurință.
- **Redactarea** prezentării trebuie, de asemenea, să respecte anumite reguli:
 - să fie respectate cele trei părți ale oricărei compoziții: introducere, cuprins, încheiere;
 - informația să fie noncontradictorie (ideile dintr-un paragraf să nu intre în contradicție cu altele, din alte paragrafe);
 - să existe legături logice între informații, care decurg firesc una din alta;
 - conexiunile între idei să fie realizate prin intermediul conectorilor textuali (elemente de legătură – prepoziții, conjuncții, adverbe, locuțiuni etc. – precum: *și, încă, de asemenea, mai întâi, apoi, în sfârșit, căci, în schimb, însă, totuși, în primul rând, în al doilea rând* etc.).

TEXTUL ARGUMENTATIV. STRUCTURI ȘI TEHNICI ARGUMENTATIVE

Textul argumentativ este un discurs orientat spre a convinge un auditoriu/un interlocutor/un destinatar, caracterizat prin asumarea de către locutor a unui punct de vedere în legătură cu o temă, pe care îl susține într-o manieră rațională (bazată pe logica argumentativă).

Textul argumentativ este specific domeniului științific, dar și celui didactic sau jurnalistic. Definit ca „artă de a justifica o opinie” (R. Blanche), textul argumentativ respectă următoarea structură:

- **Formularea ipotezei** cu privire la temă, evidențiindu-se opinia locutorului;
- **Expunerea argumentelor și a exemplelor** menite a susține ipoteza;
- **Formularea concluziei**, prin reluarea nuanțată a opiniei inițiale.

APLICAȚII

A. Citește textul de mai jos și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„Românii nu s-au lăsat ușor ademiniți de mare. Popor de deal, de munte, de câmpie, în tot cazul, popor «continental», deloc maritim: marea n-a făcut parte din sinteza românească de civilizație. Primirea Dobrogei în 1878 n-a fost întâmpinată cu bucurie; mai mare era deziluzia provocată de pierderea județelor din sudul Basarabiei. Potențialul maritim al Dobrogei a devenit evident abia cu timpul.

Cum ne vom referi frecvent la pictori, să începem cu ei. Marea, în secolul al XIX-lea, e un subiect cu totul secundar în arta românească. Nicolae Grigorescu, unanim recunoscut drept cel mai de seamă pictor al țării, pictorul «național» prin excelență, este creatorul peisajului «standard» românesc: câmpuri, păduri, luminișuri, țărâncuțe și ciobani, care cu boi... Țară prin excelență rurală, România devenea încă și mai rurală, și mai țărănească, în simbolistica pictorilor, care făceau abstracție de alte aspecte, totuși prezente și ele. La fel ca marea, mediul citadin este și el ignorat și își câștigă cu adevărat un loc în pictură abia după 1900. Grigorescu întreprinde totuși, în 1881, o călătorie spre litoralul dobrogean, recent devenit românesc. Pictează, s-ar zice, marea la Constanța. [...] De fiecare dată, însă, marea e doar un fundal, putea să și lipsească. [...]

Ion Andreescu, al doilea mare nume de referință, pictează altfel decât Grigorescu... Însă același gen de subiecte. La el, marea lipsește cu desăvârșire. Ștefan Luchian lucrează totuși pe litoralul românesc, mai întâi prin 1898–1899, de când datează un tablou intitulat *Bărci de pescari*, apoi, în 1904, *Marea Neagră la Tuzla*, singura păstrată din câteva pânze cu subiect marin. În rest, și fără a-i anula originalitatea, nici Luchian nu se dezbară de tiranica moștenire grigoresciană: lunci, margini de pădure, ciobani, pluguri la arat, care cu boi... galeria e completă, acoperind o bună parte din creația sa.”

(Lucian Boia, *Românii și marea*, în *Balcic. Micul paradis al României Mari*)

1. Care este tema textului citat?
2. Care sunt cei trei pictori români la care face referire Lucian Boia?
3. De la ce dată își începe autorul investigația?
4. Ce le reproșează autorul pictorilor români citați?
5. Care este rolul utilizării în text a persoanei I plural?
6. Transcrie două structuri care evidențiază caracterul subiectiv al discursului citat.
7. Precizează domeniul/domeniile în care se încadrează problematica prezentată în textul dat.
8. Ilustrează, pe baza fragmentului citat, două calități generale/particulare ale stilului.
9. Prezintă două argumente privind caracterul de *sinteză* al fragmentului citat.
10. Scrie un monolog argumentativ cu titlul *Pledoarie pentru mare*, în care să prezinți bogăția simbolică a acestei teme artistice.

B. Citește textul următor și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„Izbucnirea războiului trezi în mine, cu putere, instinctul de conservare, care până atunci nu-și ridicase niciodată capul din zona sa vegetativă. Se ridică nu atât voința existenței ca atare, cât a existenței pentru ceva. Hrăneam încă de mai demult, aproape de totdeauna, convingerea că aș putea să înfloresc cu folos mai înalt în viață, încât dănuirea mea, oricât de egocentrică ar fi părut, să dobândească o legitimitate depășind sfera individuală. În fața primejdiei de proporțiile unor continente încăierate, convingerea mea se întetea de la o zi la alta, luând uneori forma primară a unui

tipăt vital: trebuie să ies teafăr din acest război! Cu orice preț! Față de împărăția, al cărei cetățean tolerat mă știam, nu aveam conștiința vreunei datorii. Mai precis, față de împărăție aveam conștiința că trebuie repudiat orice gest ce ar fi putut contribui, într-un chip sau altul, la supraviețuirea ei. Mă miram uneori că imperativul acesta nu alinia pe toți românii ardeleni în front compact. Dezordinea era însă sporadică.

Interesele mele filosofice nu erau încă stingherite de istoria în marș, dar planurile mele de studii deveneau problematice. Cădeau toate pe rând, măcinat între pietrele de moară ale imperiilor. Mi se acordase o serioasă bursă, cu care mi-aș fi putut termina studiile universitare. Dar încotro s-apuc? Spre care universitate? Visam Jena, sau un alt oraș universitar din Germania, dar obținerea unui pașaport, în condițiile momentului, devenea aproape cu neputință. Atunci mă hotărâi pentru Viena. Dar Viena se depărta... Se depărta de mine, dacă nu în spațiu, atunci în timp. Viena mi se amâna.”

(Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*)

1. Cine este emițătorul mesajului?
2. Precizează perspectiva și intențiile autorului în textul de mai sus.
3. Ce tip de text este acesta? Motivează-ți răspunsul.
4. Asupra cărei etape din viața sa se oprește autorul în fragmentul citat?
5. Care este rolul interogațiilor din partea a doua a fragmentului?
6. Explică în cinci-șase rânduri secvența: *Atunci mă hotărâi pentru Viena. Dar Viena se depărta... Se depărta de mine, dacă nu în spațiu, atunci în timp. Viena mi se amâna.*
7. Transcrie patru cuvinte folosite cu sens figurat în fragmentul citat.
8. Prezintă efectul stilistic al utilizării registrului stilistic cult în fragmentul citat.
9. Explică, prin raportare la mesajul fragmentului, titlul textului din care a fost citat.
10. Motivează coexistența în textul citat a planului individual, subiectiv, și a celui exterior, obiectiv.
11. Scrie un dialog de 10-12 replici între un Maestru și un Discipol, pe tema alegerii drumului în viață.

C. Citește textul de mai jos și răspunde sarcinilor de lucru formulate:

„**Dan C. Mihăilescu:** În copilărie, visam să pot descifra urmele fugarilor precum apașii din *Winnetou*, ori să mă strecor pe nesimțite în spatele inamicului, sprijinindu-mă numai pe degetele de la mâini și de la picioare. În adolescență, acneic și depresiv, mă visam adesea ca Martin Eden la finalul romanului omonim, stare din care mă scoteau vremelnicele teleportări eminesciene în epoca lui Alexandru cel Bun sau rătăcirile răzășești printre *Jderii* sadovenieni. În studenție, (via Ioan Alexandru), nu mă visam decât tăcând, meditănd și scriind într-o cabană aidoma celei heideggeriene din Pădurea Neagră. Acuma, spre pensie, nu mai am decât fantasma timpurilor în care pământul și omeneia, cu tot răul lor consubstanțial, nu existau. Îmi doresc o călătorie sufletească într-un miez mitic din poveștile lui Tudor Pamfile și Simion Florea Marian, când Dumnezeu nu știa ce să facă, bietul de El, cu toată întinderea de lut și de ape, astfel încât se ruga de înțelepciunea ariciului, care-l sfătuia să strângă oleacă totul în palme... «Și așa au apărut munții, văile, mările»... Și omul, din păcate.”

(Marius Chivu, anchetă în *Dilemateca*, nr. 22, martie 2008)

1. Care este tema textului?
2. Care sunt etapele din viață asupra cărora se oprește autorul în textul citat?
3. Din ce sursă este preluat fragmentul citat? Care este sensul cuvântului „anchetă” în acest caz?
4. Cărui stil funcțional îi aparține textul de mai sus? Motivează-ți răspunsul.
5. Care este atitudinea autorului față de propria persoană în fragmentul citat?
6. Ilustrează, pe baza fragmentului citat, două funcții ale comunicării.
7. Comentează maniera în care autorul își explică vârstele cu ajutorul literaturii.
8. Descrie, în cinci-șase rânduri, profilul potențialului receptor al textului citat.
9. Scrie un text confesiv de 10-15 rânduri, în care să repeți, prin raportare la propria persoană, exercițiul propus de criticul Dan C. Mihăilescu.
10. Scrie un text epistolar adresat autorului mărturisirii citate, în care să-i prezinți părerea ta cu privire la relația dintre vârsta omului și visurile acestuia.

NIVELURI ALE PRODUCERII ȘI RECEPTĂRII TEXTELOR

REFLECTEAZĂ!

„Limitele limbii mele sunt limitele lumii mele.”

(Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*)

Nivelul	Particularități
Fonetic	<p>Nivelul fonetic vizează expresia sonoră a cuvintelor, sub forma sunetelor care dobândesc, în comunicare, o anumită rezonanță și încărcătură stilistico-afectivă, dată de înălțime, durată, amplitudine, tonalitate, ritm, accent, intonație, timbru și tempo. Indicatorii nivelului fonetic sunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ sunetele: vocalele, semivocalele, consoanele; ▪ grupurile de sunete: vocalice (diftong, triftong, hiat), consonantice (sh, th, tsch etc., întâlnite în cazul numelor proprii sau al cuvintelor împrumutate din alte limbi, care păstrează grafia din limba de origine), sunetele duble (ee, ii, uu, oo etc.); ▪ accentul, care poate determina schimbarea sensului unui cuvânt (hăină – haîna, părcă – parcă); ▪ cacofonia (alăturare de sunete cu efect sonor neplăcut), care se poate evita prin reformulare, schimbarea topicii sau introducerea unui nou termen între cei doi; ▪ hipercorectitudinea (folosirea greșită a unor sunete în locul altora, tocmai din dorința de exprimare corectă: <i>bleumaren</i> în loc de <i>bleumarin</i>, <i>piŃtea</i> în loc de <i>chiftea</i>); ▪ despărțirea în silabe, care se face după anumite reguli, pe lângă cea a pronunției; ▪ tonul poate modifica sau nuanța sensul unui mesaj; el poate fi neutru, constant, interogativ, exclamativ, afectiv etc.; ▪ pauza apare la sfârșitul enunțului, dar și în interiorul acestuia, exprimând o stare afectivă, surpriza, reflecția, uimirea etc.; ▪ intonația este în directă legătură cu interjecțiile, vocativele și interogațiile din text, care modalizează comunicarea în funcție de intențiile vorbitorului.